

אשכולות

הצילון השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

פרשת יתרו

גליון 410 | כ"ב בשבט תשע"ז
(שנה אחת-עשרה)

17:06 **כניסת שבת**
18:07 **צאת שבת**
08:22 **סוזק"ש מג"א**

עצת יתרו

ר' יעקב אביעד דואני

בפרשתנו כתוב שמשה רבינו ישב לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם. וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבְּקָר עַד הָעֶרֶב.

והנה מגיע כהן מדיין, שלא הניח עבודה זרה שלא עבד, שהוא גם חותן משה, וַיֵּרָא אֶת כָּל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָעָם. יתרו רואה בעם ישראל מצב לא תקין הדורש שינוי, והוא לא יושב מנגד, הוא מטכס עצה למשה רבינו כיצד לפתור בעיה זו, כמו שכתוב וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: נָבֵל תִּבְלַגְּם אֶתָּה גַם הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבָדָךְ: עֲתָה שָׁמַע בְּקִלִּי אֵינְךָ..."

מכל עניין זה שפותחת בו פרשתנו, עולה מאליה שאלה גדולה - איך ייתכן שאדם שהוא לא חלק מעם ישראל (גדול ככל שיהיה), מעביר ביקורת על גדול הנביאים ומייעץ לו עצות, בעוד משה רבינו וכל הזקנים אשר עמו, ובכלל כל עם ישראל שהגיעו לדרגת נביאים אחרי קריעת ים סוף, לא שמו לב לקושי זה ולפתרון הפשוט שיתרו הציע? ועוד יש להוסיף ולשאול את השאלה המפורסמת, איך זכה יתרו לייתר פרשה שלמה על שמו, ובמיוחד את הפרשה הכי חשובה שבה שאנו מקבלים את התורה בהר סיני?

אמנם מדרש מכילתא אומר, שחביב הוא יתרו שניתן לו מקום להתגדר בו, כלומר, הקב"ה רצה לזכות אותו שהוא יחדש זאת, אבל השאלה עודנה עומדת, איך משה רבנו לא חשב על כך, ומדוע זכה יתרו?

אור החיים הקדוש מסביר, שהקב"ה רצה להראות לעם ישראל, שיש באומות העולם אנשים חכמים מאד, ואפילו ייתכן שיותר מעם ישראל, ולכן הסיבה שהקב"ה בחר בנו זה לא מצד חוכמתנו אלא "לחסד עליון ולאהבת האבות", וזו גם הסיבה שיתרו בא לפני מתן תורה - בכדי להראות לעם ישראל יסוד חשוב זה, שהבחירה בעם ישראל היא בעצם ולא מצד המעשים, עוד קודם שהם מקבלים את התורה.

אם רצוננו באפשרות נוספת לענות על שאלה זו, אנחנו צריכים לשים לב להבדל בין יתרו לשאר עם ישראל. אותו דור דעה בעם ישראל ראו את יד ה' בניסים גלויים, עשר המכות, קריעת ים סוף, המן, באר מרים, מים מן הסלע ומלחמת עמלק. הם בטחו בקב"ה שינהיג אותם, ולא נזקקו לעשות שום השתדלות שהיא לטובת זה, אלא פשוט לבטוח בה'. אך אל לנו לטעות - זוהי כנראה, הייתה ההנהגה הנכונה באותו דור של ניסים גלויים ויד ה' הנראית בעין.

אולם ברור הדבר, שהדרך והאופן שמשה רבנו הנהיג את עם ישראל לבדו, הייתה על פי ה'. הוא לא חשב לחולל שינויים, כי הוא חשב שאם הקב"ה ציווה אותו, כך צריך להיות, ולא צריך לפעול לשנות זאת.

וַיָּבֵא יִתְרוֹ, שאמונתו בקב"ה הייתה צריכה חיזוק, כמו שלימדו אותנו חז"ל ש"וַיִּסְפָּר מֹשֶׁה לְחַתָּנוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם" היה בכדי למושכו ולקרבו לתורה. דווקא הוא, שהוא לא חלק מעם ישראל, מתוך המקום שלו, עם כל הענווה - העז לומר את דבריו, ולחולל שינוי גדול בקרב גדולים ממנו.

יתרו מבין שהוא מייעץ כאן לאיש האלוקים ולעם נביאי ה', ולכן הוא מסייג דבריו ומבקש ממשה רבנו וְהִבֵּאתָ אֶתָּה אֶת הַדְּבָרִים אֵל הָאֱ-לֹהִים, יתרו היה צריך הסכמה מה'.

הקב"ה גם קרא את שם הפרשה על שמו של יתרו, בכדי להראות לנו, ששומה על האדם לפעול ולעשות במהלך חייו, לעשות את ההשתדלות, וכמובן לא לחשוש לחולל שינויים, לחדש חידושים בתורה, והכל בדרכה של תורה באופן הראוי, ולשם שמים. כמו יתרו.

מבט טוב

לר' תמיר רוצ'ס
לרגל הולדת הבן

לר' אריאל פיקסלר
להולדת הבת

קוד באתר: 7407

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתיאל סופר

יעקב אביעד דואני

למרכז הראוי"ה

דברים דומים כתב גם תלמידו הגדול של הרב קוק, הרב חרל"פ זצ"ל, עה"פ "ואשים דברי בפיר, ובצל ידי כיסיתך... ולאמר לציון עמי אתה". כאשר יגיע זמן הגאולה ויאמרו לציון 'עמי אתה', יאלצו לכסות את האור וליצור צל, כדי שלא יסתנוורו ממנו.

וכך מופיע אורו של משיח דרך צל וכיסוי, בתחילה בסדום ע"י ממזרות, ובהמשך ע"י יהודה ותמר על אם הדרך, רות בגורן, דוד ובת-שבע - ודווקא מתוך כל המחשכים הללו, נרקם אורו של משיח. וכך גם בבית שני, שנבנה בעזרתו של כורש, שהנביא מכנהו "משיח ה'": "כה אמר ה' למשיחו, לכורש, ואקרא לך בשמך, אכנך ולא ידעתני", וכך גם "בימינו אלה, אין שום ספק, שעוד הפעם אורו של משיח, אור של גאולה בבחינת תעלומה, מופיע ומתנוצץ לפנינו, ועלינו להבין כי יד ה' עושה כל זאת, וכי "הנה אנכי בא אליך בעב הענן", במסתרים, במעשים אשר מבין הקרואים לעמוד בראשם ולעשותם, ישנם כאלה שאינם יודעים כלל את ערכם ואת מהותם, ביחס לתפקידם ההשגחיי העליון. הם נקראים בשמם, ולא ידעו מי הוא הקורא אותם, וכמו אצל כורש הנכרי מתקיים גם בהם 'אכנך ואזורך ולא ידעתני'. ואכן אמרו חז"ל עה"פ "דודי שלח ידו מן החור", שהחור הוא מלא שרצים, וכי לא היה לו לקב"ה לעשות את הגאולה ע"י צדיקים כדניאל, ולא ע"י גוי. וכך מתממשת הגאולה גם בימינו ע"י שלוחים הרחוקים מארחות היהדות, ועלינו להכיר בכך, "אבל הסוף של ההסתרה הנוראה הזאת, תהיה ההופעה היותר אדירה, והיותר נצחית: למען ישמע העם בדברי עמך וגם בכך יאמינו לעולם".

"הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בכך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט). הרמב"ם כותב שפסוק זה הוא יסוד האמונה, שכן האמונה על פי ניסים היא "אמונה שיש בה דופי", ורק מתן תורה ומעמד הר סיני הם יסוד האמונה. "ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו, שהיא אמת שאין בו דופי, שנאמר 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בכך יאמינו לעולם', מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעד, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה" (פ"ח מהל' סוה"ת ה"א). לאור הדברים הללו קשה, מדוע יסוד האמונה מופיע "בעב הענן" - בערפל ובטשטוש?

במאמר 'ענן התורה וענן הגאולה' (הודפס במאמרי הראי"ה ח"א, עמ' 170) מפרש הרב קוק זצ"ל, שיש הבדל גדול בין האור שבמציאות לבין האור האלוקי. במציאות, כשאינך רואה היטב, עליך להגדיל את עוצמת האור, או להסיר את ההילה שעל המנורה, מפני שהחיסרון הוא במיעוט האור, וע"כ יש להגבירו. לא כן בענין האלקי, "שהופעתו וגילוייו אינם באים ע"י חשיפת האור, אלא דווקא ע"י הסתרת אורו", שכן עוצמת האור היא כ"כ גדולה, עד שהיא מסנוורת וא"א לקלוט אותו אלא ע"י הסתרתו.

וכמו שתורה ניתנה מתוך ערפול והסתרת האור, כך תבוא גם הגאולה, "כשהיא לוטה במאפלים עד בלי להכיר איזה אור נתנוצץ ממנה".

לימוד בעיון

הרב אריה שטרן שליט"א

בתלמוד תורה הוא על היגיעה והעמל להגיע להבנה של הסברות והטעמים.

ואכן, זו היא עצם מהותה של הגמרא, שהרי במסכת סוכה (כח ע"א) למדנו: "אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכות ואגדות" וכו', וברש"י: "גמרא - זו היא סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים **לפרשם וליתן בהן טעם**, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאים נקרא תלמוד". ועוד אמרו שם בגמרא שלא הניח הויות דאביי ורבא, ומפרש רש"י "הויות דאביי ורבא - כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו, ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם, ובימי אמוראים נשתכחו".

וזו היא גם מחובתו של הרב המלמד את תלמידו, כפי שאומרת הגמרא במסכת עירובין (נד ע"ב): "רבי עקיבא אומר מנין שחייב

הבדיחה הישיבתית מספרת על ראש ישיבה שאמר בשיעור כללי יסוד נפלא ומחודש ביותר, והוסיף שיש לו הכרח ליסוד הזה. שאלוהו התלמידים מה ההכרח, וענה להם שיש לו הכרח לומר שיעור... כמובן שזאת בדיחה, אבל אנחנו רוצים לדבר ברצינות.

בבואנו להסביר את מהות הלימוד בעיון צריך להגדיר שני דברים: א. מטרת הלימוד. ב. צורת הלימוד.

מה היא מטרת הלימוד בעיון? - השאיפה להגיע להבנה אמיתית.

הבנה - על שום מה? דהנה הגמרא בברכות (ו ע"ב) אומרת "אמר רבא אגרא דשמעתא סברא", ומפרש רש"י "סברא - שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר". ועוד באותה גמרא "אמר רבי זירא אגרא דפרקא רהטא", וברש"י "אגרא דפרקא - עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן שיקבלו שכר למוד". נמצינו למדים שעיקר השכר

אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו שנאמר ולמדה את בני ישראל, ומנין עד שתהא סדורה בפיהם שנאמר שימה בפיהם, ומנין שחייב להראות לו פנים שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ומפרש רש"י: "להראות לו פנים - ללמדו, לתת טעם בדבריו בכל אשר יוכל, ולא יאמר כך שמעתי, הבן אתה הטעם מעצמך. אשר תשים לפניהם - ולא כתיב אשר תלמדם צריך אתה לסדר ולשום לפניהם טעם המיישב תלמודם".

וכך פסק הרמב"ם בהלכות ת"ת (פ"ד ה"ד): "הרב שלמד ולא הבינו התלמידים לא יכעוס עליהם וירגז אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים עד **שיבינו עומק ההלכה**, וכן לא יאמר התלמיד הבנתי והוא לא הבין אלא חוזר ושואל אפילו כמה פעמים ואם כעס עליו רבו ורגז יאמר לו רבי תורה היא וללמוד אני צריך ודעתי קצרה".

אמיתית - על שום מה? פשיטא שאנחנו מחפשים את האמת. הרי ה' אלוקים אמת, חותמו אמת ודברו אמת, משה אמת ותורתו אמת. ועל כן אומרת הגמרא במסכת ברכות (ה ע"ב) "אמת זו תורה, שנאמר 'אמת קנה ואל תמכור'", ובמסכת ע"ז (ד ע"ב) "תורה דכתיב בה אמת, דכתיב אמת קנה ואל תמכור".

וזה לשונו של בעל המאור בהקדמתו: "ברוך ה' א-להים אמת, רב חסד ואמת, אשר דברו אמת, וחפצו אמת, וכל אורחותיו חסד ואמת. ויבחר בנביאי הצדק והאמת, ובדבריהם הנאמרים באמת, לנחות את עבדיו בדרך אמת. ויתן בידם משפטים ישרים ותורות אמת, לעם נחלתו יראי אלהים אנשי אמת, כדכתיב 'ועל הר סיני ירדת ודברת עמהם משמים ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצוות טובים', וכתיב 'ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך', וכתיב 'הן אמת חפצת בטוחות ובסתום חכמה תודיעני'".

והמשיך עוד וכתב: "במקומות רבים בכתוב נקראת הנפש החיה כבוד כדכתיב 'לכן שמח לבי ויגל כבודי'. וכתיב 'עורה כבודי'.

וכתיב 'למען יזמרך כבוד'. כי הבורא אצלה על האדם מכסא כבודו ובה נתן עליו מהודו והוא העצם הנכסף אל יסודו. כמו חושק אשר נכסף לדודו. אז יגלה אליו סודו. בדרשו הצדק בעודו. ובבקשו הנכון בכל לבבו ובכל מאדו. **ובחפשו האמת כאשר תשיג ידו**. כדכתיב אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. על כן מלא חשק לב כל חכם לב לדרוש ולתור בחכמה להבין ולהשכיל אם להימין אם להשמאל **בין האמת ובין השקר להורות ולהבדיל**".

ובהגדרתו של המהר"ל בבאר הגולה (באר ד): "בכמה מקומות האריכו חז"ל מאוד בספור גנות המשקר, עד שאמרו הם שגדר הת"ח מי שאינו משנה בדבריו, כמו שאמרו בפ"ב דב"מ (כג ע"ב-כד ע"ב), וזה כי **החכמה אין בה שקר** כי לכך הוא חכמה, ואם שקר בחכמתו אין זה חכמה והוא דמיון, ולפיכך אין בחכם שקר".

האם יעלה על דעת מאן-דהו לומר הסברים או חקירות שאין בהם אמת? זה הרי סותר מיניה וביה את מהותה של תורת אמת. ואולי על זה ניתן להליץ את דברי המדרש רבה בפתיחת איכה: "כל זמן שישראל משליכין דברי תורה לארץ המלכות היא גוזרת ומצלחת שנא' (דניאל ח) 'ותשלך אמת ארצה' וגו', ואין אמת אלא תורה שנאמר (משלי כג) אמת קנה ואל תמכור".

רבבות אלפי לומדי התורה שבכל הדורות אין להם בעולמם אלא בקשת האמת, ותו לא. אמת ללא אינטרסים, אמת ללא משוא פנים, האמת בטהרתה. זו היא עצם ההגדרה של לימוד התורה - הבקשה הבלתי מתפשרת לחתור אל האמת ולהגיע אל האמת.

עד כאן ביררנו במקצת את המטרה של הלימוד בכלל והלימוד בעיון בפרט. מה היא הצורה והדרך להגיע אל המטרות האלה - על כך בעזרת ה' במאמר הבא.

'אנשי חיל' מי ימצא? ר' נתנאל גדז'

החליט הקב"ה, שעצת יתרו תהיה זכורה לטובה לנצח בתורתנו הקדושה. ואכן בכל הדורות בהם ישבו ישראל על אדמתם, פזורים היו בתי דין קטנים וגדולים בערי ישראל כאשר הגדול שבהם, הסנהדרין, בלב האומה - לשכת הגזית, אליו יובאו השאלות המורכבות ביותר.

אך המתבונן בדברי יתרו יראה, שהחלוקה אינה הייתה לשלושה סוגים של בתי דין¹ אלא לשרי אלפים, מאות, חמישים ועשרות,

טוב התורה

מפניני 'אור החיים' הקדוש

והאזה"ח הקדוש זיהה שלארבעה מינויים אלו דרש יתרו ארבע הדרגות שונות, וזהו סדרן בלשון רבינו:

"כנגד שרי אלפים אמר **אנשי חיל**, תיבת 'חיל' תגיד עוצם השלמת האושר והמדות והגבורה וכללות השלימות, כי כן צריך להיות שר האלף. וכנגד שרי המאות אמר **יראי אלפים**..." רבינו ממשיך ומבאר שבשרי המאות לא דורשים שלימות כמו בשרי האלפים לכן די ב'יראי אלוקים', אך גם כאן הדרישה היא גבוהה וכפי שמדייק רבינו בפס' שנקטה התורה שם 'אלוקים' המורה על דין ופחד לעומת הוי"ה המורה על רחמים: "ודקדק לומר יראי אלפים שצריכין להיות יראים יראת העונש, כי יש לך לדעת כי הירא

¹ הכוונה לבתי דין של 70, 23 ו-3. כמבואר בפרק קמא דסנהדרין.

בבחינת שם הוי"ה לצד [בגלל] שיהיה בדעתו כי ה' רחום וחנון, לפעמים יחטא ויסמוך על רחמיו כי יאריך אפו וכדומה אבל יראת העונש תרעיד המשכיל, וכמו שתמצא שכל גדולי עולם יראים מִדַּקְדוּקֵי המשפט הגם כי יודעים שמעשיהם ישרים ונכונים, וצא ולמד ממאמר חכמינו ז"ל (חגיגה ד ע"ב) שאמרו **במעשה בעלת אוב** כשעלה שמואל והביא עמו משה רבינו ע"ה". רבינו מביא ראייה לכך שהצדיקים האמתיים חוששים מעומק הדין למרות צדקותם¹, ממעשה בעלת האוב, הגמ' מתארת שכאשר שאל ביקש מבעלת האוב לזמן את נשמתו של שמואל², נחרד שמואל וחשש שמא תובעים אותו לדין³, לכן הלך וקרא למשה שיבוא עימו ויעיד שלימד את התורה כפי כוונת משה רבינו ע"ה. זוהי יראת השמיים שצריכה לאפיין את שרי המאות. שמא נאמר - מידה זו חסרה היא בשרי האלפים! על כך משיב רבינו: "וּבְחִינָה זו ישנה גם כן בשרי האלפים אלא שנוסף בהם פרטים אחרים שאין צורך להם בְּשֵׁר המאה". "וכנגד שרי חמשים אמר **אנשי אמת**, שיספיק [מידה זו] לגדר זה, הגם שלא השיגו לבחינה זו של יראת עוצם הדין אלא [די] שיהיו אנשי אמת שישתדלו על העמדת האמת לבל תהיה נעדרת". "וכנגד שרי עשרות אמר **שונאי בצע**, די להם גדר זה ובזה יהיו ראויים להיות שרי עשרות". וגם כאן, בל נחשוב ששרי עשרות אנשים פשוטים הם! "ודקדק לומר 'שונאי', פירוש כי יהיה להם

¹ "וסביביו נשערה מאד", מלמד, שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה" (יבמות קכא, ע"ב).

² הסיפור המלא בשמואל א' פרק כ"ח.

³ ראה בעיון יעקב ממה חשש צדיק כשמואל.

הדבר שנאוי, לא שיצטרכו להרחיק תאותם, כי לאלה [שצריכים עדיין להרחיק תאוותם מהבצע] יש חשד שינצחו מהרְשָׁע המפתה".

הרב חוזר ומבהיר שכל שר כלל את המידות המנויות בשר שמתחתיו, עד שבאנשי החיל היו כל המידות הללו, וכך מבואר נפלא מדוע בצורה בולטת התורה כתבה מידות אלו **ללא** ו' החיבור⁴ להודיע שלא היו בכל אחד מהשרים כל המידות הללו אלא חלק כך וחלק גם כך.

הסוף הטוב של העלילה הוא שכאשר משה יוצא למסע החיפושים אחר אותם אנשי מעלה "מצא ממין המשובח - 'אנשי חיל', שיעור [כמות אנשים] שיספיק לכולם [אפילו לשרי העשרות!] כאומרו - 'ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל' ולא הוצרך לפרט שאר הפרטים [יראי אלוקים וכו'] כי ישנם [שאר המידות כלולות כבר] בבחינת אנשי חיל". וזו עוד ראייה לכך שיתרו לא ביקש שיהיה בכל אחד כל התכונות הנ"ל "ואין לומר חס ושלום כי לא מצא בישראל יראי אלהים אנשי אמת וגו' אלא ודאי כדברינו שלא הזכיר יתרו שאר הפרטים אלא לצד שחש יתרו שלא ימצא שיעור המספיק מבחינה הגדולה [אנשי חיל] והיה מסתפק במדרגה קטנה כנזכר". והדברים נכוחים למבין ומתוקים מדבש ונופת צופים.

⁴ "וְאַתָּה תִּחְזָה מִכָּל הָעָם אַנְשֵׁי חַיִל, יְרָאֵי אֱלֹהִים, אַנְשֵׁי אֱמֶת, שֹׁנְאֵי בָצַע" (יח, כא).

נעשה ונשמע' אמרו בכפייה (?) יעב"ץ

זכה יתר, פרשה בתורה ליתר - פרשת מתן תורה.

ומדוע, הרי ידוע - שיעץ למשה עצה ישרה.

את עבודתו, ללמד חוקי ה' ודתו, לחלק עם אחרים בלית ברירה.

וככה, יהיה לברכה, ובשלום יבוא העם במהרה¹.

דור דעה, מסרו מודעה, נעשה ונשמע אמרו כאחד.

מלאכים, ובני מלכים, את קולו מתוך האש שמעו יחד.

מהשמחה, נשמתם פרוחה, ולא יכלו לשמוע את ה' המיוחד².

לאחוריהם, חזרו חיליהם, ודידום מלאכי השרת בלא פחד.

הסירה הצאת

אמרו כאחד, נעשה ונשמע מחד, וקיבלוה מרצונם לכאורה.

אך אולם, מעיננו לא נעלם, שכפה עליהם לקבל תורה!

צריך לומר, בעזרת הבורא במאמר, שאף על פי שקבלוה באמירה,

בורא עולם, השביע את כולם, לדורות לקיים את תורתנו הברה³.

הַבְּזָק, וקול חזק, העירום משנתם עד מהרה.

מהרעם, חרד העם, ונזעק מיד לקבל תורה.

אמר אז הא-ל, לישראל, עליכם לתקן על שקלקלתם השורה,

בעצרת, לעמוד במשמרת, וללמוד כל הלילה כתשורה.

³ רמזתי בזה לביאור הנודע בשערים בדבר הסתירה בין נעשה ונשמע מחד לבין הכפייה מאידך. ותשובתה בצידה (הדברים ידועים וזכורים לי היטב מפיו של מרן רה"י שליט"א), שהכפייה היא כדי שהתורה תחייב גם לדורות עולם כגון בספר יחזקאל (פרק כ), שרצו לחזור בהם מקבלת התורה ואמר להם הבורא "חי אני נאם ה' אם לא... בחמה שפוכה אמלוך עליכם".

¹ יתרו מציג למשה שתי בעיות בהתנהלות הנוכחית: האחת - 'נבל תבול גם אתה', והשניה - 'גם העם הזה'. לכן גם בפתרון הוא מחלק ואומר שמטרת הפתרון היא לטובת משה - 'אם את הדבר הזה תעשה וצווח א-להים ויכלת עמך', וגם לבעיה השניה - 'וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום'.

² כדברי המדרש המפורסם על הפסוק 'מלאכי צבאות ידון' וגו'.